

**ШТАБ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ
В ЛУГАНСЬКІЙ ТА ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТЯХ
ВІДДІЛ ПО РОБОТІ З ОСОБОВИМ СКЛАДОМ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник Генерального штабу – Головнокомандувач
Збройних Сил України
генерал-полковник

“ 24 ” вересня 2014 року.

 В.М.МУЖЕНКО

**ПОРАДНИК
ПЕРЕМОЖЦЮ**

Адміністративне управління ГШ ЗСУ
№ 20994/С від 25.09.2014 14:16:51 арк: 1/9

16686738826248997366

Штаб АТО - 2014

Зазначені методичні рекомендації призначені для організації практичних занять з військовослужбовцями, малими групами під час формування та бойового злагодження підрозділів, які готуються до виконання завдань антитерористичної операції а також під час організації відновлення боєздатності підрозділів у визначених районах.

Рекомендації розроблені перш за все для командирів ротної та взводної ланки, офіцерів по роботі з особовим складом і містять у собі основні положення щодо поради військовослужбовцям щодо ведення бойових дій, поведінки під артилерійськими обстрілами.

ПОРАДИ ДЛЯ ПЕРЕМОЖЦЯ

I. Небезпечні чинники війни.

В умовах бойових дій небезпечні наступні обставини:

1. **Самотність:** самотній солдат - зручна жертва для снайпера і диверсанта.
2. **Скупчення:** безліч солдатів в одному місці - зручна групова ціль для потужної зброї.
3. **Сусідство з боєприпасами:** можуть вибухнути.
4. **Сусідство з важливим об'єктом:** можна постраждати у разі його бомбардування.
5. **Відкритий простір:** ніде сховатися у разі обстрілу.
6. **Повільна зміна позицій:** супротивник розвідує місце розташування і пристрілюється.
7. **Повільне пересування:** супротивник може наздогнати, випередити; у транспортний засіб, що повільно рухається, легше вистрілити або кинути гранату.
8. **Прямолінійне пересування, регулярність пересувань:** супротивник може передбачити майбутнє місце розташування і влаштувати засідку.
9. **Пам'ятай!** Найбільша небезпека в зоні бойових дій - **від мін, снайперів, непридатної питної води.**

Всяка дорога, по якій спокійно ходили учора, сьогодні може бути узятою під приціл снайпером або замінованою. Всяке джерело води може виявитися отруєним або зараженим. Вірогідніше отруєння (зараження) джерел із стоячою, а не з поточною, водою. Холерою може бути заражений і джерело з водою, що тече.

II. Сто правил війни у населених пунктах (перевірено досвідом).

1. До кімнати заходите удвох - спочатку граната, потім ви.
2. Підійшовши навіть до відкритих дверей будь-якого приміщення - не входь. Не економ гранати, висмикуй чеку і зачухай першу. Після вибуху через 5 секунд, не висмикуючи чеки, зачухай в приміщення другу і сходу за нею. Хто уціліє від першої, побачивши другу, впаде на підлогу, і закриватиме голову руками - візьмеш живим.
3. Стоячи перед дверима і чекаючи своїх товаришів, що збираються для штурму, притримайте двері, щоб її було не відкрити. Інакше в коридорі побачите або гранату, або ствол.
4. Гранату **закочувати** по підлозі. **Не кидати.**
5. Не бігати перед стволом товариша. Ви перекриваєте йому можливість стріляти.
6. Будь-які закриті двері **недоторкані (!)**, оскільки можуть бути заміновані.
7. Ящики не відкривати, електроніку не включати. Нічого не чіпати. **Все може бути заміновано.** Це важливо. Аж до того, що не можна відкривати холодильник, навіть якщо дуже хочеться їсти, і піднімати кришку унітазу.
8. Не чіпати трупи, столи і інші предмети (**все можна замінювати**).
9. При першому пострілі - не "маячити", відразу падати.
10. Не тримати палець на гачку (від необережного пострілу гинуть товариші).
11. Не брати патрони з відкритих цинків, захоплених у бойовиків, вони можуть замість пороху в патрони зарядити тротил (розірве автомат, відірве голову).
12. Гранати носити в спеціальних мішках, відкритими не тримати (були зачепи).

13. Не стріляйте з РПГ по людях, марно (розрахований тільки на бронетехніку).

14. Ріжки автомата ізоляційною стрічкою не перемотуй (у бою перекосить патрон - відкинеш відразу обоє).

15. На АК-74 запобіжник має три положення. Власне, блокування, автоматичний вогонь і поодинокий. Якщо ви в паніці різко знімаєте автомат із запобіжника, то напевно опустите його до упору і поставите, тим самим, в режим поодинокого вогню. Це зроблено, щоб збожеволілий від жаху боець не просадив магазин за секунду і не залишився без патронів. Пам'ятайте про це.

16. Запобіжник на АК досить бридко брязкає. Якщо вам треба зняти його тихо, то відтягніть його і плавно переведіть в потрібний режим вогню (це майже завжди поодинокий вогонь).

17. Перед виходом пострибайте на місці. Перевірте, що на вас нічого не брязкає і не бринькає. Антабки на зброї краще заздалегідь перемотати ізоляційною стрічкою або бинтом. Патрон в патронник, і на запобіжник.

18. Вивчіть таблиці стрільби своєї зброї. Куля летить **не прямо**. У неї балістична траєкторія з перевищеннями і пониженнями. Тому грамотне визначення відстані до цілі і знання таблиці стрільби — це хороша можливість потрапляти швидко, а значить зменшити час, поки стріляють по вас.

19. Вітер впливає на траєкторію польоту кулі. Вивчіть вплив вітру на вашу зброю **заздалегідь**, а не походу і на око.

20. Якщо вам трапилася нагода вибирати зброю - беріть таку ж (такий же калібр) як і більшість ваших товаришів. На собі багато патронів не понести, а кінчаються вони швидко, особливо в місті, так що якщо з вами зможуть поділитися - це великий плюс. Якщо ваш товариш загинув, не погребуйте заповнити свій боєкомплект (заздалегідь отримавши дозвіл від командира).

21. Якщо ви йдете в “автономку”, то ви несете на собі 360 патронів (це 12 магазинів і ще стільки ж, але в пачках просто кидаєте в рюкзак. Сильно заощадите у вазі).

22. Пам'ятайте, що магазини, розташовані на грудях і животі - це додатковий бронезахист.

23. Більшість смертей і поранень походять від осколків. Звичайний ватник цілком здатний захистити вас від дрібних осколків. Повісивши поверх ще і розвантаження (“розгрузку”) з магазинами, ви можете вважати себе відносно захищеним. Не забувайте підняти комір.

24. Бронежилет - це дуже добре. Будь-який. Навіть найбільш вживаний.

25. Якщо вам у бронежилет потрапила куля - це ще не означає, що він вас врятував. Оскільки енергія кулі, що зупинена елементом броні, здатна завдати вам жахливої заброневої травми. Ребра ламає майже завжди. Можливий і розрив органів.

26. Не чіпайте гранатомети. Стріляти з них складно. Залиште це досвідченішим товаришам.

27. Провівши декілька днів на свіжому повітрі, курця можна засікти за **70-100** метрів. Кидайте палити.

28. Якщо вам щось почулося - зупиняєте групу і даєте сигнал “Тиша”. Слухайте її уважно. Навіть якщо ви будите гальмувати групу кожні п'ять хвилин, тільки рідкісні ідіоти на вас лягатимуться.

29. Ви ніколи, зупинившись, не продовжуєте стояти. Треба встати на коліно або лягти. Це дуже вимотує, але це питання виживання усієї групи. Якщо хтось лінується сідати - змусьте його.

30. Пальця на спусковому гачку бути не повинно, навіть якщо зброя на запобіжнику.

31. На маршах, кладете автомат на руки і складаєте їх на грудях хрестом. Так легше нести. При цьому великий палець провий руки завжди готовий зняти зброю із запобіжника, а підкинути зброю досить швидко.

32. Ремінь (автоматний) завжди на шиї. Інакше, якщо потрапите в засідку, буде підривання міни і ви полетите в один бік, а ваша зброя в іншу.

33. На посту не спати. Якщо заснете, пристрелити вас забажають не лише вороги. За це, як і за втрату зброї, раніше розстрілювали офіційно.

34. Пописати можна стоячи на колінах, не перетворюючись на стоячу ростову мішень. Туалет, це серйозно. Якщо на марші або в лісопосадці (до вітру ходять тільки утрьох, один сидить, двоє дивляться навкруги на 180 градусів.

35. Чхати в себе.

36. Хто повільно бігає - швидко помирає.

37. Ефективність гранат переоцінена. Бували випадки, коли гранати вибухнула в невеликій кімнаті, а усередині були тільки легкі контузії.

38. Чеку зубами вирвати не можна. Тільки пальцями.

39. У стінах можуть бути проломи, завішані ганчірками або килимами. Так ворог може швидко перебігати з парадної в парадну. Пам'ятайте це. Те, що ви знаходитесь в крайній квартирі, не означає, що з сусідньої до вас не можна увійти через стіну.

40. На вікна можна вішати сітки від старих радянських ліжок. Вони добре зупиняють ВОГ-25.

41. Ви можете чути нявкання, наприклад, із-за дверей стінної шафи. Шкода, але тварина приречена. Швидше за все, його там замкнули разом з гранатою. Відкривати не можна.

42. Якщо вам треба стріляти з приміщення на вулицю, то не потрібно підповзати до підвіконня або стояти збоку від вікна. Підіть углиб приміщення, встаньте на табурет, закрившись стіною тощо. І не включайте світло, не підсвічуйте себе.

43. Уламки цеглини або бетону, вибиті вогнем, мають властивості летіти на вас. При попаданні в очі ви можете стати калікою.

44. Довго стріляти не міняючи позицію – приректи себе на загибель.

45. Пригинайтеся. Рухайтесь короткими перебіганнями по черзі - щоб прицільно вистрелити по рухомій цілі, противнику потрібно **не менше двох секунд часу**, і якщо кожне перебігання триває лише декілька секунд, супротивник не встигає точно прицілитися в людину, що біжить, як той вже залягає, і починає рух наступний.

Потрібно керуватися правилом: заліг - відповзи, оскільки супротивник помічає місце зникнення видимої цілі і обстрілює його в першу чергу або хоч би прицілюється і чекає.

46. Не потрібно "вираховувати снайперів". Не ваша робота, та і знань вам бракує. Воюйте далі, не звертаючи уваги.

47. Будьте готові морально “відпрацювати” цивільних, які засвітили вас (якщо перспектива не радує, то рухайтесь обережніше).

48. На АК-74 можна прикрутити приціл ПСО від СВД. На дистанціях **500-600** метрів у АК-74 і СВД дуже близько пов'язані траєкторії, приціл встане ідеально. Стріляти і переносити вогонь, із-за калібру, набагато швидше, ніж з СВД.

49. Сучасні гранати РГО і РГН вибухають в першу чергу від удару. Вони мають ударний детонатор стоїть, а вибух через проміжок - це спрацьовує сам ліквідатор (на той випадок, якщо граната впала в рихлий сніг)

50. Ніхто, навіть сапери, не займаються зняттям мін і вибухових пристроїв. Вони просто підривають їх тротиловою шашкою. Не потрібно мудрувати!

51. На “розтяжки” вмілі воїни ставлять секрети, щоб було не зняти по-простому. Так що “перерізувати нитку” - погана ідея. Просто пройдіть мимо. Ця не ваша справа, для цього є старші товариші.

52. При пораненнях бувають венозні і артеріальні кровотечі. “Лікуються” вони по-різному. Але тут важливе інше. У лихоманці бою часу немає. З венозною кровотечею товариш помиратиме декілька годин, а з артеріальним буквально **10-20 секунд**, а далі втрата свідомості і починається гіпоксія. Тому - швидко накладаєте артеріальний джгут поверх рани і повертаєтесь у бій. У вашого товариша буде півгодини-година на те, щоб розібратися самому, ну або це зробите ви, коли звільнитесь.

53. Джгут завжди під рукою! Не у сумці, не в рюкзаку - або намотаний на приклад, або в розвантаженні під рукою.

54. З собою завжди два джгути! Один ви можете віддати пораненому товаришеві і через хвилину отримати кулю в стегнову артерію.

55. Є таке поняття як “пригнічення вогнем”. Активно поливаючи ворога, частенько, можна скути його дії, навіть не потрапляючи і не наносячи ушкодження живій силі. Особливо вам допоможуть трасуючі кулі.

56. Пам'ятайте, “трасери”, окрім того, що дуже сильно забруднюють зброю, вони ще і видають вашу позицію. Так що не зловживайте ними. Та і прицільний вогонь ними вести складно.

57. Зброю треба **чистити щодня**. Особливо ніжно в районі дульного гальма. Якщо там буде канавка або ямка, то купчастість бою сильно впаде.

58. Останні три патрони в магазині краще забити трасуючими. **Щоб порожній магазин не став для вас несподіванкою**. Більше того, якщо ви залишите один патрон в стволі, то вам залишиться тільки підстебнути новий магазин, тобто швидкість перезарядки зросте.

59. Стежте за ногами, не лінуйтеся їх мити. Натрете - і ви вже не воїн.

60. Якщо бачите, що по комусь можна стріляти, це ще не привід стріляти. Якщо вас не помітили, дізнайтеся у командира, чи можна вплутуватися у бій.

61. Якщо ви когось помітили, але вас ще не побачили, не потрібно різко стрибати убік. Периферичний зір засіче вас миттєво. М'яко і плавно, не кваплячись, сядьте і спокійно займіть позицію. Це буде набагато менш помітно.

62. Пам'ятайте, досилаючи патрон патронник, затвор треба відпускати різко, щоб брязнув. Інакше “зажує” набої.

63. Рухатися від місця до місця під вогнем супротивника небезпечно зайняття, воно вимагає величезної майстерності, але ви маєте завжди бути напоготові і готовим до будь-якої небезпеки.

64. Вам слід рухатися уздовж вулиць або крізь будівлі, використовуючи отвори в стінах. Якщо ви вимушені рухатися по відкритій місцевості, використовуйте дими. Тримайтеся як можна ближче за стіни.

65. Ніколи на перетинайте відкритий простір прямо. Завжди шукайте шлях в обхід, навіть якщо він довгий. Якщо ви вимушені проходити по відкритій місцевості - робіть це швидко. Якщо рухається ціла група, не варто перебігати відкриту ділянку по одному! Перебігайте групою, використовуючи дими і вогонь, який вас прикриває. Ця техніка скорочує ризик до мінімуму.

66. Коли ви вимушені перетинати алеї, розосередьтеся на відстань **3-5 м** один від одного, і по сигналу командира перебігайте одночасно.

67. Коли ви зайняли позицію - будьте готові прикрити вогнем свого товариша.

68. Вікна підвалів небезпечні. Якщо перший раз ще зможе добігти, другий - вже ні. Перестрибуйте їх.

69. Не використовуйте дверні отвори. Вони занадто небезпечні. Якщо немає іншої альтернативи, перш ніж бігти, спочатку виберіть наступну позицію.

70. Намагайтеся не покидати ніяких позицій без прикриття товаришів; будьте впевнені, що позиція, до якої ви бігтимете, забезпечить вам подальше прикриття товариша.

71. Дивитися із-за рогу стоячи небезпечно. Це краще робити лежачи.

72. Переповзаючи через стіну, постарайтеся робити це лежачи. Якщо не упевнені, що на іншій стороні безпечно, киньте гранату.

73. Будьте обережні, коли проходите під вікнами першого поверху. **Тримайте голову під підвіконням.**

74. Будьте готові стріляти з будь-якого плеча. Не стріляйте через верх вашого укриття. Стріляйте збоку, інакше ви проектуватиметеся.

75. Коли стріляєте із-за рогу, не робіть цього стоячи. Усе ваше тіло буде під можливістю вогню супротивника. Стріляти з коліна добре, але лежачи краще. Стріляйте із-за рогу якнайнижче і намагайтеся використати будь-який мотлох, камені, цеглу.

76. Коли ви підійшли до місця передбачуваного проникнення у будівлю, можете потрапити туди швидко за допомогою своїх товаришів. Очищаючи будівлю, перш ніж увійти, киньте гранату. Це хороша ідея - відлічувати час уповільнення в руках, щоб не отримати її назад. Не забувайте, роблячи це, що граната може вибухнути передчасно.

77. Ви можете використати підствольний гранатомет ГП-25, він може посилати гранату набагато далі і точніше, ніж ви.

78. Після того, як кинули гранату, ви повинні швидко проникнути через вікно або пролом в стіні.

79. Якщо вікно знаходиться занадто високо над головою, прибігайте до допомоги ваших товаришів, які можуть вас заштовхнути туди. Якщо можливо, то використовуйте РПГ, він здатний проробляти отвори, а крім цього і вражати супротивника за стіною.

80. Дві проблеми існують, коли ви знаходитесь усередині будівлі. Ви можете піддаватися вогню супротивника як зовні, так і зсередини. **Ніколи не стійте навпроти** вікон, в дверних отворах, або навпроти дір в стінах. Якщо ці елементи зустрічаються, проповзайте під ними.

81. Усередині будівлі небезпечні хол і коридори. Якщо ви вимушені їх долати, тримаєтеся біля стін.

82. Будівлі з тонкими внутрішніми стінами можна очищати за допомогою вогню кулемета ПКМ, прошиваючи стіни наскрізь.

83. Очищення будівель вимагає дій “по розділам” на рахунок “разів” і злагоджених дій в команді. Використайте усі можливості гранат і зарядів. Пам'ятайте, що стріляти крізь тонкі стіни можете не лише ви, але і супротивник.

84. Завжди виділяйте частину сил для охорони і підтримки зорового зв'язку з підрозділами, що слідують за вами.

85. Коли будівля захоплена, усі підходи до неї повинні братися під охорону. Звертайте особливу увагу на дахи і підземні комунікації.

86. Під час переорганізації сил і засобів, коли ви завершили зачистку, ви повинні:

- поповнити себе боеприпасами;
- відмітити будівлю як “відпрацьовану”;
- забезпечити “прикриваючий” вогонь для сил, що здійснюють зачистку інших будівель;

- евакуювати поранених;

- якщо будівлю треба зайняти, то організувати оборонні позиції;

87. Боець завжди шукає позицію, яка відповідає вимогам: **маскування і широкий сектор стрільби.**

88. Діри в стінах мають бути також посилені мішками з піском, як і вікна. Необхідно робити діри неправильної форми, щоб забезпечити краще маскування.

89. Прибирайте усі стекла з вікон, залишайте тільки фіранки, якщо вони є. Коли ведеться вогонь з верхнього поверху, використайте стіл з мішками, укладеними на нього.

90. Підлога також зміцнюється мішками з піском, як і вікна. Для цього досить одного шару мішків. Особливо, якщо ви знаходитесь на другому поверсі.

91. Можете побудувати індивідуальний дах, використовуючи стіл з мішками, складеними на ньому. Дотримуйтеся маскування. Встановлюйте хибні позиції для стрільби, щоб ввести супротивника в оману.

92. Позиції на дахах дозволяють протитанковим засобам вражати танки, використовуючи ширший сектор. Крім того, танкам важко уразити ціль на даху із-за їх обмежень в підйомі гармати.

93. ПТКР потрібно розміщувати так, щоб реактивний струмінь мав можливість виходу через вікна ззаду.

94. **Найпоширеніша помилка** - це стрільба з вікна близько до підвіконня. Це відбувається через бажання розширити сектор стрільби. Але ви ж не можете стріляти по усіх відразу. Стійте в глибині кімнати. Відстань від підвіконня до краю ствола має бути 1-2 метри.

95. **Позиції на даху дуже корисні.** Вони дають прекрасний сектор для стрільби і не дають переваги супротивникові в стрільбі від низу до верху.

96. При вторгненні у приміщення групою, ви повинні розподіляти зони відповідальності - відповідно до попередньої домовленості або за звичайними, відпрацьованими на навчаннях правилами: якщо що перший, що увірвався в приміщення спрямовується прямо, то другий - праворуч, третій - ліворуч, останній

прикриває тил. Не забувайте про спільників супротивника, які можуть з'явитися у вас за спиною.

97. Якщо хтось направляє на вас зброю, потрібно атакувати цю людину негайно - доки він сам ще не звикся з ситуацією.

98. У бою супротивник прагне уразити передусім тих солдатів, у яких найефективніша зброя (кулемет, гранатомет тощо) і які займають **найнебезпечніші** для нього позиції, а також зв'язківців і офіцерів. **З цієї причини молодші офіцери (командири взводів) гинуть частіше, ніж їх солдати. У новобранців вірогідність загибелі приблизно в п'ять разів вище, ніж у обстріляних солдатів, тому найголовніше - вижити в першому бою.**

99. Відступаючий супротивник може на ходу встановлювати міни-сюрпризи - наприклад, мінувати спеціально залишені "трофеї". **Звичайним прийомом є мінування групів.**

100. Після оволодіння населеним пунктом основна частина військ повинна негайно його покинути, тому що він стає зручною ціллю для авіації і артилерії супротивника.

III. Бомбардування або артобстріл

У бойових діях найважче для психіки - потрапити під масований артилерійський обстріл або під бомбовий удар авіації. Деякі солдати в такій ситуації божеволіють.

Якщо по підрозділу ведеться прицільна стрільба, слід передусім **розосередитися.**

Якщо декілька снарядів однієї гармати розриваються по різні сторони від позиції, то це, можливо, **ведеться пристрілка** або має місце розсіювання при стрільбі, тобто наступний снаряд, швидше за все, уразить цю позицію.

Під час бомбардування слід прикривати вуха долонями, а рот тримати відкритим - щоб зберегти барабанні перетинки.

Якщо вулична стрільба застала вас в приміщенні, рекомендується вимкнути світло і лягти на підлогу. Якщо стріляють снарядами, намагайтеся, щоб між вами і стріляють виявилось більше стін. Найкраще - сховатися у внутрішньому приміщенні, приміром, у ванній кімнаті, або навіть забратися у ванну. Коли це неможливо, слід не лише лягти, але також прикритися або загородитися предметами, які здатні захистити від осколків і куль (якщо приміщення має бетонні стіни, куля, що влетіла в нього, може кілька разів від них відскочити, перш ніж втратить забійну силу).

Якщо при початку стрільби ви виявилися на вулиці, **не потрібно намагатися сховатися за автомобілями** або кіосками, оскільки по них стріляють найперше. Автомобіль - дуже слабка перешкода для куль і до того ж має бензобак, який може вибухнути. За відсутності можливості швидко досягти укриття рекомендується просто лягти і не рухатися.

Прийнятним засобом захисту від куль може виявитися бордюр тротуару, ліхтарний стовп, бетонна сміттева урна, сходинка ганку.

Поки не закінчився бій, не кидайтеся на допомогу пораненим, як би голосно вони не звали, оскільки ви можете самі стати мішенню.

При знаходженні поблизу військових машин, що рухаються, потрібно мати на увазі, що у водіїв броньованих машин ускладнений огляд довколишнього простору, а

якщо вони на додаток в шлемофонах, то чий-небудь крик або інший звуковий сигнал ними навряд чи буде почутий.

Не слід піднімати із землі які-небудь знахідки: запальнички, ручки, книги, сумки тощо, оскільки вони можуть виявитися з вибуховими пристроями. Вибуховому пристрою непотрібно бути великим і потужним: досить, якщо вибухом відірве жертві пальці або виб'є око. **Не слід також штовхати ногою предмети, що лежать на землі.**

Закономірності при бомбардуванні.

Системи залпового реактивного вогню не відрізняються великою точністю, і накривають велику територію. Закономірності тут дуже маловірогідні, і головне - пережити залп, який триває від декількох секунд до декількох десятків секунд. У подальшій паузі є можливість передислокуватися або сховатися трохи краще.

Бомбардування артилерії часто не дає підняти голову упродовж тривалого часу, але йому властиве постійне коригування вогню. В цьому випадку правило "снаряд не потрапляє в одну і ту ж воронку двічі" - це чиста правда. До того ж воронки - це завжди відмінне укриття.

Авіаудари зазвичай відрізняються невеликою тривалістю, але високою потужністю і точністю. У цій ситуації важливо швидко зорієнтуватися, що насправді є метою нальоту, і діяти виходячи з цього.

Як поводитися під час обстрілу на вулиці

Як врятуватися від несподіваного удару?

Виходячи з цих нижче приведених чинників формується ряд нескладних правил, які в десятки разів підвищують шанс вижити при бомбардуванні.

1. Гірша ідея - це кудись бігти і взагалі знаходиться у вертикальному положенні, якщо вибухи лунають зовсім поряд. Так людина найбільш схильна до контузій і є відмінною мішенню для осколків. **Впасти на землю і закрити голову руками** - простий і швидкий спосіб порятунку, якщо часу шукати шляхи для відступу просто немає.

2. Але людина, що лежить на ідеально плоскій поверхні, захищена небагатьом краще, ніж той, що на ногах. Укриття від бомбардування - це те, що може врятувати життя. Але не варто думати, що укриттям може бути тільки стаціонарне бомбосховище.

Лягти на землю, якщо є якийсь виступ (навіть тротуар), канава, **будь-який виступ або поглиблення в землі.**

Якщо поруч є якась бетонна конструкція - лягти поряд з нею. Лежати треба, щоб знизити шанс попадання осколків. Усе це не допоможе, якщо пряме попадання, але понизить шанси на осколкове поранення. Потрібно намагатися бути в приміщенні, а не на вулиці.

Не панікуйте. Займіть свою психіку чимось. Можна рахувати вибухи: знайте, що максимум після **100-го вибуху обстріл точно закінчиться.** Можна спробувати подумки рахувати хвилини.

По-перше, це відволікає. По-друге, так ви зможете орієнтуватися в ситуації: артилерійський обстріл не триває вічно, максимум — двадцять хвилин; авіаналіт - значно менше. У наш час не буває довгих бомбардувань, великі групи бомбардувальників не застосовуються.

Чи не ідеальним місцем для порятунку можна рахувати звичайну придорожню канаву або виїмку в землі. У такому нехитрому укритті людина може

бути убита тільки прямим попаданням, вірогідність якого невисока. Звичайно, не можна виключати також поразку уламками, що летять дугою, і осколками, що рикошетять. Крім того, не варто недооцінювати і звуковий удар. Але, в загальному випадку, знайшовши таке укриття, не рекомендується покидати його до моменту, поки бомбардування не припиниться.

3. В якості компромісного варіанту згодиться будь-який виступ землі, бетонні загородження, насип. Але варто бути обережним з будівлями, і довіряти тільки підвалам, а також серйозним приземкуватим капітальним будівлям. Будівля, що рухнула від чергового попадання, - це завжди братська могила для тих, хто рятувався там.

4. Також слід уникати близькості техніки, автомобілів, пожежонебезпечних і вибухонебезпечних об'єктів. Усе це мало захищає від осколків, зате завжди представляє смертельну небезпеку для людей поблизу.

5. Надзвичайно небезпечні і сучасні будівлі, які недостатньо міцні, зате містять велику кількість вікон, вітрин, скляних елементів. У разі вибуху така будова складеться, як картковий будиночок, а будь-яка скляна поверхня перетворюється на хмару гострих осколків навіть при невеликій ударній хвилі.

6. Погана ідея і рятуватися у воді: річці, озері або іншій водоймі. На відміну від повітря, вода майже не стискається, і тому при випадковому попаданні в неї бомби або снаряда на всі боки розходить неймовірної сили вибухова хвиля, яка призводить до важких гідроударів. Саме на цьому ефекті і ґрунтується метод глушити рибу вибухівкою.

7. Де б людина не рятувалася від бомбардування, дуже важливо не лише уникнути прямої поразки, але і зберегти також зір, слух, можливість рухатися і міркувати. Адже звукова поразка може запросто назавжди позбавити можливості чути, привести до розривів посудин. Саме тому рекомендовано **перечікувати бомбардування, щільно закривши вуха руками і трохи відкривши рот для регулювання тиску.**

У будинку. Якщо у будинку є підвал - спуститися в підвал. Якщо підвалу немає - спуститися на нижні поверхи. **Чим нижче, тим краще.** У ідеалі - всім на перший поверх.

Заздалегідь знайти саму внутрішню кімнату, чим більше бетону навкруги, тим краще (знайти стіни, що несуть), якщо усі кімнати зовнішні - вийти на сходовий майданчик.

Ні в якому разі не знаходитися навпроти вікон! Якщо відомо, з якого боку ведеться обстріл, то вибрати саму видалену кімнату з протилежного боку.

У тому місці, що буде вибрано - сісти на підлогу біля стіни - чим нижче людина знаходиться під час попадання снаряда, тим більше шансів, що його не зачепить осколком.

У підвалі. Підвал в приватних будинках - брати до уваги, що його може завалити! Тому залишити у будинку на видному місці великий плакат, що впадає у вічі: **“Під час бомбардувань ми у підвалі”** і вказати, де він знаходиться. Узяти з собою телефони, радіо на батарейках, воду. Не впадати в паніку.

У машині. Коли їдеш в машині під час бомбардування або артобстрілу, більше шансів вижити, якщо зупинитися і лягти.

Але не поряд з машиною! Якщо битимуть, то спочатку в машину, а потрапить в неї, вона вибухне разом з людиною.

Потрібно вилізти, краще з протилежного від обстрілу боку, і повзучи переміститися чимдалі, потім лягти.

ЗАБОРОНЕНО!

Ні в якому разі не можна:

почувши стрілянину, підходити до вікон;

відкривати двері і хвіртки, не оглянувши навколишній простір з метою виявлення мін-розтяжок;

спостерігати за веденням бойових дій, знімати їх на фото- і відеоапаратуру, бігати, або стояти під обстрілом;

чіпати знайдену зброю, боєприпаси, предмети військового майна тощо.

Перестрілка.

При перестрілці з поодиноким супротивником потрібно мати на увазі, що він може:

- імітувати закінчення боєприпасів;

- імітувати здачу в полон;

- створювати хибну ціль, приміром, за допомогою свого головного убору;

- киданням якого-небудь предмета убік проковувати на постріл або відволікати увагу;

- обійти вас і напасти з іншого боку.

Щоб зблизитися з супротивником, що стріляє у вас, потрібно використати короткі перебігання від укриття до укриття, а на відкритій ділянці місцевості бігти зигзагами. На додаток добре ще при цьому стріляти в супротивника - щоб ще більше ускладнити йому прицілювання. У моменти знаходження на відкритій місцевості потрібно бути по можливості розгорнутим до супротивника боком, навіть якщо при цьому стріляєте з двох пістолетів відразу.

Якщо можна виявитися між супротивником і джерелом яскравого світла (сонцем, включеними фарами), це потрібно використати.

Захист від снайперів.

Снайпер - не стільки влучний стрілець, скільки мисливець-одинак, який може дуже довго і нерухомо чекати в засідці. На приціл снайперові можна потрапити не лише поблизу лінії бойового зіткнення, але і в неглибокому тилу.

Щоб цього не сталося, потрібно уникати відкритих просторів, а якщо немає можливості їх обходу, рухатися швидко і без зупинок. Поза укриттями не слід залишатися на одному місці (стояти, сидіти), оскільки снайпери віддають перевагу нерухомих мішені.

Якщо снайпер тримає під прицілом проїм в стіні або бруствері, через який хтось може виглянути, він в змозі уразити ціль, навіть якщо голова в цьому отворі покажеться тільки на секунду.

Снайпери добре навчені стріляти в тих, хто підбирає поранених. Вони можуть навмисно цілити першій жертві в ногу, щоб поранений довго залишався живим і кликав товаришів на допомогу.

Основні тактико-технічні характеристики озброєння та військової техніки, яка перебуває на озброєнні терористів та військ Російської Федерації

№	Назва ОВТ	Дальність стрільби (м)		Швидкість стрільби (постріл/ хв.)
		ефективна	прямого пострілу (грудна, ростова фігура)/ максимальна	
1.	Автомат АК-74 (5,45 мм)	до 1000	440/625/3150	600-650
2.	Автомат АН-94 “Абакан” (5,45 мм)	до 700	-/100	1800/600
3.	Автомат спеціальний АС “Вал” (9 мм)	до 420	-/420	30-90
4.	Гвинтівка снайперська СВД (7,62 мм)	до 800	300/500/1300	30
5.	Гвинтівка снайперська ВСК-94 (9 мм)	до 400		30-90
6.	Гвинтівка снайперська спеціальна ВСС “Вінторез” (9 мм)	до 400	200/400	40-60
7.	Крупнокаліберна снайперська гвинтівка “Вихлоп” (12,7 мм)	до 600	-	30/60
8.	Кулемет “Печенег” (7,62 мм)	до 1500	-/3800	650
9.	Крупнокаліберний кулемет “Корд” (12,7 мм)	до 2000		600-750
10.	Автоматичний станковий гранатомет АГС-17 “Пламя” (30 мм)		800/1700	350-400
11.	Автоматичний станковий гранатомет АГС-30 (30 мм)		800/1700	390-425
12.	Реактивна протитанкова граната РПГ-26 “Аглень” (72,5 мм)	до 170	-/250	-
13.	Переносний протитанковий ракетний комплекс “ФАГОТ” (120 мм)		70/300	3
14.	Гармата 2А42 (30 мм) на БТР-90		-/4000	550
15.	Гармата 2А72 (30 мм) на БМП-3, БМД-4		-/4000	550
16.	Гармата 2 А46М-5 (125 мм) на танку Т-72Б3		-/4000	До 8
17.	Батальйонна самохідна артилерійська гармата 2С23 “Нона-СВК” (120 мм)		40/12800	6-8
18.	Міномет “Поднос” (82 мм)		85/400	24
19.	Міномет возимий 2С12 “Сані” (120 мм)		500/7100	12
20.	Міномет автоматичний “Васільок” 2Б9 (82 мм)		800/4270	170
21.	Самохідний міномет “Тюльпан” 2С4 (240 мм)		800/19700	1
22.	Гаубиця Д-30 (122 мм)		-/15300	6-8
23.	Полкова самохідна гаубиця 2С1 “Твоздіка” (122-мм)		4200/15200	4-5
24.	Дивізійна самохідна гаубиця 2С3 “Акація” (152 мм)		-/17300	3
25.	Дивізійна самохідна гаубиця 2С19 “Мста-С” (152 мм)		6500/ 29060	7-10
26.	Реактивна система залпового вогню БМ 21 (9к51) “Град” (122 мм)		2500/33000 (КАС) 4000/40000 (ОФС) 1600/42000 (УАС)	час залпу - 20 сек.
27.	Реактивна система залпового вогню БМ 21 (9к57) “Ураган” (220 мм)		8000/35800	час залпу - 8,8-20 сек.
28.	Реактивна система залпового вогню БМ-30 9К58 “Смерч” (300 мм)		20000/120000	до 40 сек.

Нейтралізація захопленого противника.

Захопленого в полон супротивника слід спершу ретельно обшукати. Для цього його примушують стати лицем до стіни і спертися об неї руками, або опуститися на коліна і тримати руки на потилиці, або лягти животом на землю (на підлогу). Мета – ускладнити маневр, огляд і раптове застосування схованої під одягом зброї.

Самостійно краще до захопленого супротивника не наближатися.

Зовнішність буває оманлива. Оцінити фізичні можливості людини частково вдається по кистях його рук: якщо вони великі і до того ж з мозолями на перших суглобах пальців, слід вважати, що перед вами сильний супротивник, можливо, навчений прийомам рукопашного бою.

Щоб обмежити рухливість супротивника, застосовується зв'язування рук, вилучення брючного ремня, шнурків від взуття, зрізування гудзиків на штанях, накладення щільної пов'язки на очі.

Щоб повністю знерухомити супротивника, можна до пов'язаних за спиною рук притягнути пов'язані ноги.

IV. МАЛЕНЬКІ ХИТРОЦІ БЛИЖНЬОГО БОЮ

Існують маленькі хитроці, що допомагають виживати у ближньому бою.

Щоб успішно оцінити обстановку у такому вигляді бою, командирам слід навчитися на слух, по щільності вогню супротивника визначати його чисельність, озброєння, розташування на місцевості, і де він зосереджує основні зусилля.

Кожен стрілець повинен самостійно вибирати собі цілі і вражати їх (гранатометник - техніку, укріплення, скупчення живої сили; кулеметник - вогневі засоби і скупчення живої сили; снайпер - командирів, водіїв, зв'язківців і так далі).

Але, окрім цього, кожен командир повинен давати цілевказівки своїм підлеглим на ураження важливих цілей. Для цього командири відділень, взводів і рот повинні мати 1-2 магазини, повністю споряджених трасуючими патронами. Для цілевказівки досить під'єднати цей магазин і вистрілити 2-3 рази поодинокими пострілами у бік потрібної цілі. Інші стрілки, помітивши трасу від першої кулі, по 2-му і 3-му пострілам уточнюють розташування мети і зосереджують на ній вогонь.

Хитроці гранатометника

Слід мати на увазі, що загони бойовиків широко застосовують ручні гранатомети.

Якщо в мотострілковому взводі по штату числяться 3 РПГ-7, в групі спецназ - 1, то у бойовиків озброєні РПГ до **50-80%** особового складу. В умовах недостатності артилерії на РПГ покладається додаткове завдання з "артилерійської" підтримці бойових дій, яка іноді здійснюється ефективніше, ніж вогнем артилерії. У бойовиків з цією метою створюють спеціальні групи гранатометників для ведення у бою масованого вогню.

Особливістю тактики таких груп є те, що бронетехніка знищується послідовним зосередженням вогню **2-3-х і більше РПГ** по одному бронеоб'єкту з відстані **від 20-ти до 50-ти метрів**. Від такого вогню не рятує навіть динамічний захист і додатково встановлювані екрани. Засоби захисту збиваються першими пострілами, після чого гранатометники вражають техніку у вразливі місця.

Гранатометники бойовиків активно використовують РПГ і для ведення вогню по відкрито розташованій живій силі. Навіть при використанні кумулятивних боеприпасів особовий склад вражається осколками і вибуховою хвилею в радіусі **до 4-х метрів**. Крім того, масований вогонь з РПГ по живій силі чинить деморалізуючу дію. Були випадки, коли на кожен наш постріл або чергу із стрілецької зброї з боку бойовиків слідували **2-3 постріли з РПГ**.

Вогнева позиція гранатометника у момент пострілу демаскується характерним спалахом і біло-сизим димом. Добре помітний і політ гранати по сліду від працюючого двигуна. Якщо ви на полі бою помітили такий спалах і трасу гранати, то необхідно подати команду, наприклад: "Спалах, лягай"! Ваші підлеглі за цією командою повинні лягти на землю (за укриття) і закрити вуха руками. При виконанні цих вимог, при близькому розриві кумулятивної гранати, навіть якщо ви знаходитесь на відкритій, рівній, без укритих майданчиків, висока вірогідність, що залишишся живий і неушкоджений.

Якщо є час для облаштування позиції гранатометника (наприклад, при облаштуванні засідки), то для зменшення пилового сліду на відстані до **2-4 м** за таріллю гранатомета слід рясно полити водою. Добре маскують вогневу позицію гранатомета зарослі високих (до 2-х метрів) кущів, очеретів, посівів кукурудзи і інших трав'янистих рослин. Але потрібно пам'ятати, що у напрямі стрільби не повинно бути рослинності, що перешкоджає польоту гранати (для недопущення вибуху гранати при зачіпанні гілок і трави захисний ковпачок з детонатора знімати не слід).

Для знищення вогневих точок бойовиків на схилах гір і верхніх поверхах будівель застосовується ведення вогню з РПГ дещо вищий за укриття, щоб уразити супротивника не лише осколками і вибуховою хвилею гранати, що розірвалася, але і що відколюється при вибуху шматками каменю і бетону.

У бою для прикриття гранатометника слід обов'язково призначити **1-2 бійці**. Вони повинні знищувати небезпечних для гранатометника стрільців супротивника, давати йому цілевказівки, стежити за тим, щоб гранатометник як можна частіше міняв позицію (краще всього після кожного пострілу). Річ у тому, що після **2-3-х пострілів** гранатометник перестає чути звуки бою і команди. А якщо постріли попадають в ціль, гранатометники входять в нездоровий азарт, забуваючи про запобіжні заходи. Тому за ними обов'язково повинні спостерігати бійці прикриття.

У бойових умовах гранатомет слід переносити зі вставленою в ствол гранатою. Якщо має місце дощова, сира погода, то на гранату і стовбурну частину гранатомета треба надіти поліетиленовий пакет, оскільки паперова ізоляція порохового заряду легко зволожується, що призводить до повної непридатності порохового заряду. Щоб пакет не злетів, його слід прикріпити до ствола, обв'язавши шнуром. Перед пострілом пакет можна не знімати, стрільбі він не заважає. Додаткові гранати з порохом зарядами, краще всього переносити на плечі за допомогою швидкознімного пристосування з мотузяного ремня. У такий спосіб гранати можуть переносити як гранатометник, так і його помічники. Для захисту гранат від вогкості їх треба загорнути у водонепроникну тканину або поліетилен, поверх яких можна пристосувати переносний ремінь.

Хитрощі автоматника

Найбільш яскравим недоліком автоматника є невміння правильно носити зброю і швидко готувати його до бою. Зазвичай використовувані способи носіння зброї не дозволяють швидко виготовитися до бою, коли несподівано на близькій відстані з'явився озброєний супротивник.

Пропонуються деякі **способи носіння і застосування штатної стрілецької зброї, що дозволяють зручно** його розташовувати, маючи при цьому вільні руки. І, в той же час, ці способи дозволяють швидко підготуватися до бою і відбивати напад супротивника.

1. На лівому плечі - це старий мисливський спосіб. Щоб автомат не сповзав, необхідно правильно підігнати збройовий ремінь. Цей спосіб дозволяє швидко виготовлятися до бою, але якщо супротивник близько і має відбутися рукопашна сутичка, таке положення зброї заважає. В цьому випадку слід скинути ремінь з плеча і впустити автомат на землю.

2. На грудях - ремінь перекинуть через шию, автомат висить стволом вниз. Цей спосіб зручніший, дозволяє швидко виготовитися до бою. Таке положення автомата не заважає в рукопашній сутичці, дає можливість вільно завдавати ударів

руками і ногами, боротися в захваті, падати і перекочуватися. Крім того, автоматом можна блокувати удари супротивника і завдавати сильних ударів прикладом і магазином. При такому способі носіння автомата збройовий ремінь слід досить сильно відпускати так, щоб приклад знаходився трохи нижче правого плеча.

3. При здійсненні маршу на бронетехніці десант, як правило, розташовується згори на броні. Зазвичай десантники сидять, опустивши одну ногу вниз у відкритий люк, іншу - тримають згори на броні. З цього положення легко стрибнути вниз в люк, якщо почнеться обстріл, і легко сплигнути з машини на землю, якщо станеться підривання машини на міні або попадання протитанкової гранати. Зброя при цьому зазвичай тримають в руках, і автомат сильно заважає при пірнанні в люк, а також легко втрачається, якщо десантників вибухом або різким гальмуванням скидає з броні. Щоб такого не сталося, слід ослабити збройовий ремінь і одягнути його через голову, автомат розташовується на корпусі стволом вгору. Автомат при цьому досить зручно розташований, не заважає стрибати з машини і швидко наводиться на ціль.

4. Військовослужбовцям як Збройних Сил України, так і підрозділів Національної гвардії часто доводиться нести службу на блокпостах, КПП, постах ДАІ. Характер служби на цих об'єктах вимагає тривалого знаходження на посту, при цьому необхідно мати вільні руки для подання сигналів і для перевірки документів, огляду машин і обшуку людей.

Зброя повинна знаходитися в положенні, що забезпечує його швидке застосування, і люди, що в той же час перевіряються, не повинні мати можливості блокувати застосування зброї. Зазвичай постові ДАІ розташовують автомат на правому боці. Автомати з такого положення не можна підкинути до плеча, стріляти можна тільки з поясу і неприцільно. А якщо постовий одягнений в зимовий одяг, то автомат стає зайвою гирею, що сковує рухи. Для зручнішого розташування автомата слід відчепити ремінь від ствольної антабки і зачепити його карабін за антабку прикладу, утворивши петлю. Ця петля підганяється за розміром і надівається через плече і спину. Автомат з відкинутим прикладом розташовується під правим плечем і легко підкинувся однією рукою. Проводячи перевірку, рекомендую виставляти ліву ногу вперед на півкроку, розгортаючи корпус лівою стороною вперед так, щоб автомат був найбільш віддалений від тих, що перевіряються, і вони не могли його схопити.

Стрільба

Технічна швидкострільність АК-74 дуже висока. Магазин на тридцять патронів вистрілюється однією чергою за **3 сек.**, **45-патронний магазин - за 4,5 сек.** Тому досвідчені стрільці у бою ставлять запобіжник на поодинокий вогонь і стріляють частими пострілами, уточнюючи наведення після кожного пострілу. Темп стрільби при цьому зберігається досить великим, а купчастість стає набагато вище в порівнянні із стрільбою чергами.

А якщо ціль з'являється на надкоротких дистанціях (один-два кроки)? Припустимо, якщо дозорний або патрульний зустрівся впритул з одним бойовиком, можуть допомогти навички рукопашного бою або ніж. А якщо перед вами один супротивник і його руки вже вчепилися у ваш автомат, і за ним за один-два кроки стоять ще 2-3 бойовики? Для таких випадків необхідно мати допоміжну зброю ближнього бою (пістолет).

Якщо стрілець, озброєний автоматом, має ще і пістолет, він може швидко перейти до його застосування. Потрібно лише носити пістолет так, щоб він не впадав у вічі.

Кожен командир та начальник повинен пам'ятати, що особовий склад до ведення бойових дій потрібно готувати психологічно.

Недооцінювання цього аспекту, помилки та прорахунки у підготовці частин і підрозділів, безумовно, призводять до поразок, великих людських жертв і втрат.

При цьому головну увагу необхідно приділяти всебічній підготовці особового складу до виконання конкретного бойового завдання з урахуванням специфіки регіону, морально-психологічного стану та бойової навченості своїх військ і військ противника.

Начальник Головного управління по роботі
з особовим складом Збройних Сил України
генерал-майор

І.М.ЧУБЕНКО